

ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİ

2007 - 2008 YILLIĞI

هارون

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ
ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİ MÜDÜRLÜĞÜ

ISBN: 978-975-01804-3-9

ANKARA DARPHANELİ İSLAMİ SİKKELER

Nezihe NAKİBOĞLU*

Medeniyetler beşiği Anadolu'nun eski ve önemli şehirlerinden biridir ANKARA. Pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmış olan bu şehir, geçmişte yaşadığı olaylarla da tarihte iz bırakmıştır. Kimi zaman sultanların sığındığı bir liman olmuştur. Belki de "liman" benzetmesi, ANKARA'NIN eski adı olan "Ankyra"nın gemi çapısı anlamına gelmesinden dolayı aklıma gelmiş olabilir. Ankara gün gelmiş ticaretle canlanmış, gün gelmiş kuraklık ve kıtlık neticesinde fakirleşmiştir. Bütün bunlara rağmen değişmeyen en önemli özelliği coğrafi konumu olmuştur. İstiklal Savaşı'nda Milli Mücadelenin merkezi karargahı, 23 Nisan 1920'de açılan Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışma yeri, 13 Ekim 1923'de ise artık genç Türkiye Cumhuriyeti'nin başkentidir Ankara.

Şehrin adı çeşitli dönemlerde, benzer sesler üzerinden "Ancyra", "Ankuriya", "Angora", "Engürü", "Engüriye" gibi değişiklere uğrayarak bugünkü "Ankara" adını almıştır¹. Şehrin adının ve yaştısının ugradığı bu değişiklikleri, çeşitli dönemlere ait sikkelerde de görmek mümkündür. Tarihin önemli belgelerinden olan sikkeler, belki de geçmişimizi aydınlatan en ufak nesnelerdir. Zaman zaman parmaklarımızın arasında tutmakta zorlandığımız bu ufak nesnelerin bizlere verdiği bilgiler ise oldukça fazladır.

Ankara'da basılmış İslami sikkelerinin incelemesindeki amaç, Ankara'da darb edilmiş değişik dönemlere ait İslami sikkeleri bir araya toplamaya çalışmaktadır. Dönemlere göre sikkelerin sayılarının, tarihlerinin, yazılarının ve madenlerinin incelenmesi ise Ankara tarihi için önemli bir kaynak olacaktır.

"Gemi Çapısı" anlamına gelen "Ankyra" adına ilk defa Roma sikkelerinde rastlanılmaktadır². Ankara, İslami dönemlere ait sikkelerde de, önemli bir darb yeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahmet Tevhit'in 1924 yılında eski harşlerle "Türk Yurdu" dergisinde yayınlanmış olduğu "Ankara'da Basılmış Paralar" başlıklı makalesi bu konuda yapılmış ilk araştırmadır. Daha sonraki yıllarda bu konuya ilgili bir çalışmaya rastlanılamamıştır.

* Nezihe Nakiboğlu, Arap Dili ve Edebiyatı Uzmanı, Anadolu Medeniyetleri Müzesi
Yılığımızın yayınlanmasıından dolayı göstermiş olduğu çabalarından dolayı, Müze Müdürü V. sn.
Melih ARSLAN'a ayrıca Arkeolog Oğuz BOSTANCI'ya ve Arkeolog Mehtap TÜRKmen'e
makaleme yapmış oldukları teknik katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.
1 METİN Celal, 2007
2 ARSLAN Melih, 2004

Eski Arap coğrafyacıları ve tarihçileri Ankara'nın eski Yunanca telaffuzu olan Ancyra'yı muhafaza etmişlerdir. Moğol istilasından önce İbn-ul Esir ve Yakutta'da Anguriye isimleri görülür. Türkçeleşmiş olan Unguri, sonra da Unguriye olmuştur. Bazılarının telaffuzuna göre, bu iki kelime Engür ve Engüriye olmuştur³. Farsça "üzüm" anlamına gelen Engür kelimesini İlhanlı (İran Moğolları) sikkelerinde ve II. Beyazıt dönemine kadar Osmanlı sikkelerinde görmekteyiz. Selçuklu ve II. Beyazıt döneminden itibaren Osmanlı sikkelerinde ise "ANKARA" adı okunmaktadır.

Emeviler ve Abbasiler zamanında Ankara birçok defa İslam devletlerinin eline düşmüş ise de kesin olarak İslam ülkelerine alınması Danişmentlilerle Konya Selçuklularına nasib olabilmıştır⁴. Bizans ordusu 1071 de Malazgirt'te yenildikten sonra, iki yıl içinde Türkler Ankara'ya ulaşmışlardır. Ankara'yı içine alacak genişlikte kurulan ilk Türkmen emiri Danişmendilerdir⁵. Ahmet Tevhit, Danişmentlilerin Ankara'da para kestirdiklerine dair tarihi bir kayda rastlamadığını ve böyle bir parayı da ne gördüğünü ne de iştittiğini belirtmiştir⁶. Danişment sikkelerinde basıldıkları yer belirtilmemiştir.

SELÇUKLU SİKKELERİNDE "ANKARA"

Ankara, 1143'de Danişmentli II. Melik Muhammed Gazi'nin ölümünden sonra, onun Kuzeydoğu Anadolu'daki diğer topraklarıyla birlikte, Selçuklu Sultan I. Mesud'un olmuştur⁷. Anadolu Selçuklularında ilk sikke I. Mesud'a aittir. Bu sikkeler Bizanslılarla müşterek kestirilmiş olup, ön yüzde Bizans Krallarının tasvirleri yer almış, arka yüzde ise Arapça olarak sultanın unvanı ve adı yazılmıştır⁸. Bu dönemde kesilen sikkeler bakırdır. Selçuklu devletinin kurucusu Süleyman Şah'ın (1075-1096), I. Kılıç Arslan'ın (1092-1107) ve Şehin Şah'ın sikkelerine henüz rastlanmamıştır⁹.

Sultan Mesud'un ölümünden sonra(1155) II. Kılıç Arslan kardeşlerinden Şehin Şah Ankara'daki mülklerine sürgünne gönderdi. Aralarındaki mücadeleler sonucunda Ankara II. Kılıç Arslan'ın eline geçti. Yaşılanan II. Kılıç Arslan iktidarının son yıllarına doğru, 1190'da ki Haçlı seferi yaklaşırken, hükümdarlığı altındaki toprakları on bir oğlu arasında paylaştı. Henüz Bizans karşısında bir uç şehri olan Ankara,

³ GALANTÍ Avram 2005

⁴ TEVFİK Ahmet, 1924

⁵ AYDIN vd ,2005

⁶ TEVFİK Ahmet, 1924

⁷ AYDIN vd 2005

⁸ PARLAR Gündegül,2001

⁹ PARLAR Gündegül 2001

bu paylaşımında Muhiddin Mesud'un payına düştü. II. Kılıç Arslan'ın ülkeyi öğulları arasında paylaştırması yeni bir iç savaş döneminin başlamasına neden olmuştur. Ancak hanedana mensup yerel egemenler arasında en dirençlisidir Muhiddin Mesud olmuş ve dokuz yıl Ankara'da bağımsızlığını korumuştur. Bu dönemde Ankara tam bir kültür ve sanat merkezi olmuştur¹⁰. Ahmed Tevfik bu dönemde Ankara'da basılan sikkelerden şöyle bahsetmektedir: "Şimdiye kadar görebildiğim mesukata göre Ankara'da kesilen en eski Selçuklu parası Kılıç Arslan'ın evladından Ankara Meliki Muhiddin Mesud'undur. Adı geçen elikin H.598 tarihli gümüş bir sikkesini İstanbul'da Mahruki Zade merhum Cafer Beyde gördüm. Senelerden beri bu gümüş paranın bir eşini daha görmek kismet olmadı."

MUHİDDİN MESUD BİN II. KILIÇARSLAN 582-600(1186-1204)

1-

Ön Yüz

el-abdul zaif el-muhtaç ila
rahmetullah (Allah'ın rahmetine
muhtaç zayıf kul)

Arka Yüz

Mesud bin Kılıç Arslan bin Mesud
(Mesud oğlu Kılıç Arslan oğlu Mesud)¹¹

Ön yüzün çevresinde; duribe haze'l dinar bi Ankara (bu dinar ANKARA'da basıldı¹².)

Arka yüzün çevresinde; sene seb'a ve semanın ve hamsemie (sene 587)

Cinsi : AR

Ağırlık : 2.90 gr.

Çapı : 24 mm.

Sene : 587 H.(1191)

(İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu cilt I s353 no.1069)

(Resim 1)

Muhiddin Mesud'un ANKARA daraklı bakır sikkeleri daha fazladır. Bakır sikkelerdeki yazılar gümüş sikkedekinin aynıdır.

¹⁰ AYDIN vd,2005

¹¹ Bu sikke İngiltere Müzesi İslami Sikke Kataloğu'nda I.Mesud'a tarihlendirilmiştir. Oysa I. Mesud'un babası Kılıç ARSLAN olsa da dedesi Mesud olmayıp Süleyman'dır.

¹² Sikkeden yazılı olan "dinar" kelimesi altın sikke için kullanılmıştır. Gümüş olan bu sikkede "dirhem" kelimesi yerine "dinar" yazılmıştır. Yazım hatası olabilir.

I.Giyaseddin Keyhusrev'in ölümünden sonra yerine çocuklarından I.İzzel-Din Keykavus getirildi (1210). Fakat diğer oğlu Alâeddin Keykubad bu kararı kabul etmedi ve iki kardeş Kayseri önlerinde savaşa tutuştular. Savaştan Keykavus galip çıktıncı, Alâeddin Keykubad kaçarak Ankara kalesine sığınmıştır. Ankara halkı ve eşrafı da şehzadeye sahip çıkmış ve onu kardeşine teslim etmemişlerdir¹³. Birkaç sene Ankara'da mahsur kalmıştır. Bu dönemde Alâeddin Keykubad „Melik Mansur Keykubad“ unvanıyla bakır sikkeler darb ettirmiştir¹⁴.

MELİK MANSUR KEYKUBAB 607610? (1210/1213)

2-

Ön Yüz

Ortada silahlı bir süvari tasviñ sağa doğru. Atının ayakları altında av hayvanı vardır

Arka Yüz

el-Melik el-Mansur Keykubad bin Keyhusrev

Ön Yüz

Üstte: el-Nasır lidi nullah emir el-mu'minin (Allah'ın dinin yardımcısı inananların emiri)

Arka Yüz

nasir emir el mu'minin (inanınların yardımcısı Keyhusrev oğlu Keykubad)

Darb yeri ve senesi yoktur.

Cinsi :AE

Ağırlığı :9,85gr.

Çapı :29 mm

(Müze-i Hümayun Meskükât-ı İslamiye Kataloğu s.146 no.211)

(Resim2)

Alâeddin Keykubad, 1219'da I. İzzeddin Keykavus'un ölümünden sonra "Sultanul Azam (büyük sultan) Alâeddin unvanıyla tahta oturmuştur Fakat bu unvanla Ankara'da sikke kestirdiğine dair bir örneğe rastlanılmamıştır¹⁵. I.Alâeddin Keykubad devri(1219-1236) Anadolu'nun birçok kentinde olduğu gibi Ankara'da da bir refah ve bayındırlık dönemi olmuş, burada sanatkârların, tüccarların ve bilginlerin sayısı artmıştır¹⁶.

I.Alaeddin Keykubad'tan sonra yerine oğlu II.Giyaseddin Keyhusrev geçmiştir. Keyhusrev'in Ankara'da basılmış bakır sikkeleri mevcuttur.

¹³ AYDIN vd, 2005

¹⁴ TEVHİT Ahmet, 1924

¹⁵ TEVHİT Ahmet, 1905(1321 H.)

¹⁶ AYDIN vd,2005

II. GIYASEDDIN KEYHUSREV 634644 H.(12361246)

3-

Ön Yüz

La ilâhe illallah Muhammed Resulullah
 Çevresinde:sene ..... selas in sittemae
 (63?) (Allah'tan başka ilah yoktur
 Muhammed onun elçisidir).

Arka Yüz

duribe bi ANKARA
 es-sultan el-a'zam
 Keyhusrev bin
 Keykubad (Ankara'da darb edildi
 Keykubad'ın oğlu Büyük sultan
 Keyhusrev)

Cinsi :AE
 Ağırlığı :3,80 gr.
 Çapı :23 mm
 Senesi :-

(İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu cilt 1, s.364 no.1107)

II. İZZ EL-DİN KEYKAVUS 655658 H.(12571259)

4-

Ön Yüz

La ilâhe illallah Muhammed Resulullah
 el-imam El-Musta'sım billâh emîrül
 mu' Minin sene hamse hânsin sittemae
 (Allah'tan başka ilah yoktur
 Muhammed onun elçisidir Mu'minlerin
 emiri el-Musta'sım Billah Sene 655)

Arka Yüz

es- sultan el-a'zam zallallahu fi'l alem
 izzel Dünya ve din Keykavus bin
 Keyhusrev duribehazi el-dîrhem bi
 ANKARA (büyük sultan alemden
 Allah'ın gölgesi din ve dünyanın gücü
 Keyhusrev oğlu Keykavus Bu dirhem
 ANKARA'da basıldı)

Cinsi :AR
 Ağırlığı :3,20gr.
 Çapı :23 mm.

(Müze-i Hümâyûn Meskûkât-ı Kadîmiye-i İslâmîye s.224 no.449)

II. İZZ EL-DİN keykavus'un ikinci saltanatında Ankara'da gümüş sikkeler
 darb edilmiştir¹⁷.

Bu sikkenin ön yüzünde yazılı olan "el-Musta'sım billâh", son Abbasi
 halifesidir Selçuklu Sultanları Oğuz Töresine bağlı bulundukları nisbettte İslamiyetin
 hükümlerine riayet etmekten geri durmuyor, sikke ve hutbede halifsenin adından da
 bahsediyorlardı¹⁸.

¹⁷ TEVHİT Ahmet, 1924

¹⁸ ARTUK İbrehim-Cevriye, 1970

İLHANLI SİKKELERİNDE “ANKARA”

Anadolu Selçuklu Devleti 1243'de Moğol ordusuna Kösedağ'da yenilmesi ile siyasal birliğini kaybetti ve bir daha toparlanamayacak biçimde dağıldı. XIV. yy. başında Anadolu İlhanlıların (İran Moğollarının) ve uç beyliklerin egemenliğinde çeşitli nüfus bölgelerine ayrılmıştır. Ankara, Kırşehir, Amasya, Kayseri, Konya, Sivas, Diyarbakır ve Erzincan gibi şehirler doğrudan doğruya İlhanlıların Anadolu genel valisinin egemenliğinde idi¹⁹.

İlhanlılar döneminde Anadolu, doğu-batı yönünde İran'dan Akdeniz'e doğru işleyen ve esas olarak ipek ile baharat gibi yükte hafif pahada ağır mallar taşıyan önemli ticaret yolları üzerindeydi. Bu ticaret yollarından biri Tebriz'den başlayarak Konya'ya ulaşıyor ve oradan güneye yönelerek Alanya limanında sona eriyordu. Bir diğer yol ise Erzurum, Erzincan, Sivas ve Ankara üzerinden Bursa'ya ulaşmaktadır. Bu ticari faaliyetle birlikte XIV. yüzyılın başlarında Doğu ve Orta Anadolu'nun kasaba ve kentlerinde hepsi düzenli olmasa da, kırkı aşkın İlhanlı darphanesi faaliyet göstermekteydi²⁰. İşte bu darphanelerden biri de Ankara idi. Ticaret yolu üzerinde olması nedeniyle Ankara, İlhanlılar döneminde önemli darp yerlerinden biri olmuştur. İlhanlı sikkelerini incelediğimizde bir çok İlhanlı sultanın Ankara'da sikke darb ettirdiğini görürüz. Bunlardan ilki Gazan Mahmud Han'dır. Bu dönemden önce Ankara'da basılmış İlhanlı sikkesine rastlanmadığından, şehrin İlhanlıların tam olarak eline geçmesi Gazan Mahmud Han zamanına rastladığı düşünülebilir. Ankara'da diğer iç-doğu, iç-kuzey ve iç güney Anadolu şehirlerinin aksine, İlhanlı hükümdarlarının ve devlet adamlarının yaptırdığı herhangi bir yapı bulunmamaktadır²¹. Ankara darbli İlhanlı sikkeleri, İlhanlılar'in şehirde hüküm süրdüklerini gösteren en önemli belgelerdir. Zaten bu dönemde Ankara darbli sikkelerde de daha çok rastlamaktayız. Bu da şehrin İlhanlılar zamanında ticaretle birlikte daha canlı olduğunu bizlere göstermektedir. İlhanlı sikkelerinde “Ankara” adının “ENGÜRÜ” olarak yazıldığını görmekteyiz. Farsça bir kelime olan “Engürü”, üzüm anlamına gelmektedir. İlhanlı sikkelerinde Arapça yazıları birlikte Moğol ve Uygur harfleriyle yazılmış yazıları da okumaktayız. Bu da, İlhanlıların İslamiyeti kabul ettikten sonra Arap harflerini kullanmaya başlamalarına rağmen, kendi yazılarından da pek vazgeçmediklerinin göstergesi olabilir.

¹⁹ METİN Celal, 2007

²⁰ Yapı Kredi Koleksiyonları, 1992

²¹ AYDIN vd., 2005

GAZAN MAHMUD HAN 694703H.(12941304)

5-

Ön Yüz

La ilah illallah harfleriyle: Duribe
ENGÜRYE Muhammed Resulullah
Etrafindaki yazılar silik olduğu için
senesi okunamadı

Arka Yüz

Uygur Tegrin/küçündür(Tanrı
büyük) Arap harfleriyle Gazan
Mahmud- Uygur harfleriyle
deledkegülük sen (sikke darp edildi)

Arka yüzün sol kenarına yukarıdan aşağıya doğru damga şeklinde
“Pagshpa” yazısı vardır. Bu yazı devletin sınırları dışında Türkistan'da kullanılan ve
taklıdı çok zor olan bir yazıdır²².

Cinsi :AR

Ağırlığı :2.20gr.

Çapı :24 mm

(Ak Akçe Moğol ve İlhanlı Sikkeleri,s138,env no.10519)
(Resim 3)

OLCAYTU MUHAMMED HUDABENDE 704-716 H.(1305-1316)

6-

Ön Yüz

Sekiz yapraklı motif içinde: La ilah
illallah Muhammed Resulullah
Çevresinde:Allahümme salli ata
Muhammed/ ve Ali ve'l Hasan ve'l
Hüseyin/ve Ali ve Muhammed ve Cafer
Ve Musa ve Ali ve Muhammed Ve Ali
ve'l Hasan ve Muhammed

Arka Yüz

Sekiz yapraklı motif içinde: fi devlet-i'l
Mevla es-sultan el-a'zam maliki rikab
el ümem Gıyas ed-dünya ve'ddin
Olcaytu Sultan Muhammed
hal ledallahu mülkehu (Büyük devlette
büyük sultan insanların efendisi din ve
dünya işlerinin yardımcısı Olcaytu
Muhammed Allah onun mülkünü daim
etsin) Çevresinde:duribe ENGÜRYE
Sene sitteşere ve erbea mie

Cinsi :AR

Ağırlık :26mm..

Çap :1.87gr.

Sene :716 H.(1316)

(Ak Akçe Moğol ve İlhanlı Sikkeleri,s 159 , env no .10830)
(Resim 4)

²² Ak Akçe Moğol ve İlhanlı Sikkeleri 1992

EBU SAÍD BAHADIR HAN 716-736 H.(1316-1355)

Bu dönemde çok sayıda darphane devreye sokularak büyük miktarlarda sikke üretilmiştir. Ebu Said'in son döneminde darb edilen sikkeler, üzerindeki yazıların ve dini ifadelerin uygulanışı açısından bugün birer başyapıt olarak İslam dünyasında darb edilen en güzel sikkeler arasında kabul görmektedir²³.

7-

Ön Yüz

Allah La ilâhe illâ Allah Muhammed
Resulullah
Sağda "sallı" solda "aleyhi"
Çevresinde: Tebareke ellezi biyedihî el-
mülki ve huva ala külli şey'in kadir
(Anlamı: Mülk elinde olan ne yücedir.
O her şeye muktedirdir. Kur'an'dan ayet)

Arka Yüz

duribe fi devletu el-mevla es-sultan el-
azam Ebu Said halledallahu mülkehü
Çevresinde; duribe ENGÜRİYE sene
tis'a işrin seb'amie

Cinsi :AR
Ağırlık :1.80 gr.
Çap :24 mm
Sene :729 H(1328)

(Ak Akçe Moğol ve İlhanlı Sikkeleri, s 91 env no.11212)
(Resim 5)

8-

Ön Yüz

Allah La ilâhe illâ Allah Muhammed
Resulullah
Çevresinde: ....Ömer-Osman-Ali

Arka Yüz

El-sultan Ebu Said Bahadir Han Solda:
duribe ENGÜRİYE Sağda:.....

Cinsi :Ar
Ağırlığı :1.58 gr.
Çapı :22 mm.
(İlhanlar , s 478 ,Ab 582)
(Resim 6)

²³ Yapı Kredi Koleksiyonları, 1992

9-

Ön Yüz

La ilâhe illâ Allâh Muhammed
 Resûlullah Ebubekir Ömer,Osman,Ali
 Çevresinde:Feseyekfikhum Allâh(ve
 huva es-semî'ul alîm) Anlamı:Allâh
 sâna kafîdîr O iştir ve bîlîr. (Kuran'dan
 ayet)

Arka Yüz

dûrîbe fi eyyâmi devle el-sultân
 ..... el-a'zam Ebu Said
 hal ledallâhu mülkehu ENGÜRİYE
 (Büyük sultan Ebu Said zamanında
 Enguriye'de basıldı Allah onun
 mülkünü daim etsin)

Cinsi

:AR

Ağırlığı

:1.73 gr.

Çapı

:22 mm.

(İllhanlar,Ömer DİLER,s 443, Ab 495)

MUHAMMED HAN 737-739 H.(1336-1338)

10-

Ön Yüz

Allâh
 La ilâhe illâ Muhammed Resûlullah
 Çevresinde:Ebubekir-Ömer-Osman-Ali

Arka Yüz

es-Sultan el-âlem Muhammed
 hal ledallâhu mülkehu ve devletâhu
 (Alemin sultani Muhammed Allah
 devletini ve mülkünü daim etsin)
 Çevresinde:dûrîbe EGÜRİYE Sene
 seman ve selasîn ve seb'âmîc

Cinsi :AR

Ağırlığı :2,40 gr.

Çapı :18 mm.

Sene :738 H(1337)

(Ak Akçe Moğol ve İllhanlı Sikkeleri,s209,env no.11685)
 (Resim 7)

TOGA TİMUR HAN 739-752 H.(1338-1351)

11-

Ön Yüz

La ilâhe illâllâh Muhammed Resûlullah
 Çevresinde:Ebubekir-Ömer-Osman-Ali

Arka Yüz

el-adil Toga Timur Han haledallâhu
 mülkehu (Allâh onun mülkünü daim
 etsin) Çevresinde:sene tis'a ve selasîn
 dûrîbe ENGÜRİYE ve seb'âmîc

Cinsi :AR
Ağırlığı :2.20 gr.
Çapı :19mm
Sene :739 H(1338)
(Ak Akçe Moğol ve İlhanlı Sikkeleri,s.213,env. no.11770)
(Resim 8)

SÜLEYMAN HAN 740-744 H.(1339-1346)

12-

Ön Yüz

Daire içinde, çift çizgili kare şekilde
içinde: Allah La ilâhe illâllah
Muhammed Resulullah

Arka Yüz

Daire içinde çift çizgili altı yapraklı
motif içinde: duribe(Uygurca) Sultan
adı l halledallahu mülkehu Allah onun
mükünü daim etsin)
Çevresinde:....isneyn erbain seb'a mie

Cinsi :AR
Ağırlığı :1.30 gr.
Çapı :19 mm.
Sene :742 H.(1341)

(Müze-i Hümayun Meskukat-Kadimiye-i İslamiye Kataloğu s.174-175 no.337)

ERETNA SİKKELERİİNDE ANKARA

1327'de Anadolu'nun Moğol valisi Timurtaş, Mısır üzerine gönderilince İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han Anadolu'ya Uygur kökenli Alaeddin Eretna'yı gönderdi. Danişmendiye sahasında kendi bağımsız egemenliğini kurdu. Egemenlik sahibi içinde Sivas, Kayseri, Niğde, Aksaray, Develi, Larende, Amasya, Tokat, Merzifon, Samsun ve Şarkikarahisar'ın yanısıra Ankara da bulunuyordu²⁴. Bu dönemde de değişik tarihlerde Ankara'da basılmış sikkeler mevcuttur.

²⁴ AYDIN vd,2005

ALA EL-DİN ERETNA 736-753 H.(1335-1352)

13-

Ön Yüz

la ilâhe illallah Muhammed Resulullah

Arka Yüz

duribe(Uygurca) Sultan adil

Halledallahu mülkehu (Allah onun
mülkünü daim etsin) ENGÜRİYE arka
yüzün çevresinde:...isneyn erbain
seb'amie

Cinsi :AR
 Ağırlığı :1.44 gr.
 Çapı :19.4 mm
 Sene :742 H.(1341)
 (Eretna Sikkeleri,s.197,no10)
 (Resim 9)

14- Ön ve arka yüz 12 nolu sikke gibidir.

Cinsi :AR
 Ağırlığı :1.486 gr.
 Çapı :20 mm.
 Sene :747 H(1346).
 (Eretna Sikkeleri,s197,no 11)
 (Resim 10)

15- Ön ve arka yüz 12 nolu sikke gibidir.

Cinsi :AR
 Ağırlığı :1.75 gr.
 Çapı : 20 mm.
 Sene :746 H.(1345)
 (Eretna Sikkeleri ,s218,no47)
 (Resim 11)

16-Ön ve Arka yüz 12 nolu sikke gibidir.

Cinsi :AR
 Ağırlığı :1.77gr.
 Çapı :-
 Sene :748 H.(1347)
 (Eretna Sikkeleri,s 218,no 48)
 (Resim 12)

17-Ön ve arka yüz 12 nolu sikke gibidir.

Cinsi :AR
Ağırlığı :1.8 gr.
Çapı :18 mm
Sene :-

(Konya Etnografya Müzesi ,Env. No 1306-441)
(Resim 13)

18-Ön ve arka yüz 12 nolu sikke gibidir.

Cinsi :AR
Ağırlığı :1.8 gr.
Çapı :23 mm.
Sene :-

(Konya Etnografya Müzesi ,1306-643)
(Resim 14)

OSMANLI SİKKELERİNDE ANKARA

Ankara'nın, Osmanlılar'ın yönetimine geçmeden bir süre önce Ahilerin elinde kaldığı çeşitli kaynaklarda belirtilmiştir. Osmanlılar, Ankara'yı iki defa fethetmişlerdir. İlk fetih, 1354 de Orhan Bey zamanında gerçekleşmiştir. Daha sonra I. Murat, Rumeli'ye sefere çıkmadan önce doğu sınırında emniyeti sağlamak için, stratejik bir konumda bulunan Ankara'yı 1360 da tekrar Osmanlı ülkesine katmıştır²⁵.

Ahmet Tevhid, I.Sultan Murad Han ve I.Sultan Beyazıt Han adına Ankara'da kesilmiş paraların henüz bulunmadığından bahsetmektedir²⁶. Her iki sultan zamanında darb edilen sikkelerde darb yeri belirtilmemiştir.

Yıldırım Beyazıt'ın oğullarından I.Çelebi Mehmed'in padişahlığından itibaren paralarda hem tarih hem de basıldığı yerin gösterilmesi usul haline gelmiştir²⁷.

²⁵ CELAL Metin,2007

²⁶ Tevhid Ahmet,1924

²⁷ Pere Nuri,1968

I.ÇELEBİ SULTAN MEHMED 806-816(1403-1413)

Bursa'da ilk parasını darb ettirmesine müteakip, Timur'un Anadolu'yu terk etmesi üzerine, hakimiyetine geçirdiği Ankara'ya gelen Çelebi Mehmed, gene 806 H. tarihli Engüriye (Ankara) akçesini darb ettirmiştir²⁵.

19-

Ön Yüz

La ilâhe illâallah Muhammed resûlullah

Arka Yüz

Giyas ed-dünya veddin Mehmed Bin Beyazid hullide mülkehu Duribe
ENGÜRIYE
(din ve dünyanın yardımcısı Beyazid oğlu Mehmed Mulkü daim olsun)

Cinsi

:AR

Ağırlığı

:1.21 gr.

Çapı

:14 mm.

(Akches,Slobodan Sreckovic,s94,plateX,22)
(Resim 15)

20-

Ön Yüz

La ilâhe illâ Muhammed resûlullah
Duribe ENGÜRIYE 806

Arka Yüz

19 nolu sikke gibidir, darb yeri ön
yüzde yazılmıştır.

Cinsi

:AR

Ağırlığı ve Çapı belirtilmemiştir

Sene :806 H.(1403)

(Akches,Slobodan Sreckovic,s93,plateIX,05)
(Resim 16)

²⁵ ÖLÇER Cüneyt,1968

II.SULTAN MURAD 824-848 H.(1421-1444)

II.Murad'ın Ankara'da basılmış gümüş (akçe) ve bakır (mangır) sikkeleri vardır.

21-

Ön Yüz

825 Murad bin Mehmed 'Tuğra'

Arka Yüz

hullide mülkehu

duribe ENGÜRIYE

Cinsi :AR

Ağırlığı :1gr.

Çapı :11mm.

Sene :825 H.(1421)

(Takvim-i Meskukat-ı Kadimiye ,s32, no43)

22-

Ön Yüz

Murat bin Mehmed Han

Arka Yüz

hullide mülkehu

Duribe ENGÜRIYE 826

Cinsi :AE

Ağırlığı :1,80 gr.

Çapı :16 mm.

Sene :826 H.(1422)

(İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu,s 468,no 1418)

FATİH SULTAN MEHMED 855-866 (1451-1481)

İlk Osmanlı altın sikkesinin basıldığı bu dönemde, Ankara'da basılmış gümüş sikkeye rastlanılamamıştır. Fatih zamanında değişik resim ve şekillerde ve muhtelif boylarda mangırlar (bakır sikkeler) kesilmiştir²⁹. Bu bakır sikkelerden Ankara'da darb edilenleri de mevcuttur.

²⁹ PERE Nuri,1968

23-

<u>Ön Yüz</u>	<u>Arka Yüz</u>
Mehmed bin	Hullide mülkehu (Mülkü daim olsun)
Murad Han	duribe ENGÜRİYE
Cinsi	:AE
Ağırlığı	:1,70 gr.
Çapı	:14 mm.
Sene	:
(Osmanlılarda Madeni Paralar,s 91,no96)	
(Resim17)	

24-

<u>Ön Yüz</u>	<u>Arka Yüz</u>
Mehmed bin Mu-	hullide mülkehu
(motif) rad han	duribe ENGÜRİYE
Cinsi	:AE
Ağırlığı	:1,40 gr.
Çapı	:13 mm.
Sene	:-
(Müze-i Hümayun Meskukat-I Osmaniye,s 100,no 325)	

25-

<u>Ön Yüz</u>	<u>Arka Yüz</u>
Azze nasrehu	hullide mülkehtı hullide
(yardımını aziz kılsın)	mülkehi(mülkünü daim etsin) duribe
Mehmed bin Murad Han	ENGÜRİYE
Cinsi	:AE
Ağırlığı	:1 gr.
Çapı	:14 mm
Sene	:
(Müze-i Hümayun Meskukat-I Osmaniye, s101,no 327)	
(Resim 18)	

II.SULTAN BEYAZIT HAN 886-918(1481-1512)

Bu dönemden itibaren Osmanlı sikkelerinde "Engüriye" yerine, "Ankara" adını görmekteyiz. Halil Ethem bu konudan şöyle bahsetmektedir: "Daha önceki sikkelerde "Engüriye" imlaıyla yazılı olduğu halde burada ilk defa olarak "Ankara" imlasına rastlıyoruz. Bilindiği üzere bu şehrin eski ismi Yunanlılar, Romalılar, Galatlar zamanında "Ankura" idi. Bu isim hakkında Ali Tarihi "Essah kitabet-i Ankara, galat-imeşhuru Engüriye'dir." (Doğru yazılışı Ankara'dır. Engüriye meşhur yanlışlardandır.) Cihannuma "Hala bu Ankara'ya Engüri derler", Evliya Çelebi "defter-i hanede ismi Ankara'dır." diye yazmışlardır. Şimdi halk arasında "ENGÜRIYE" kullanılsa da resmi isminin imlaşı eski ismine benzeyen "ANKARA" dur³⁰.

26-

<u>Ön Yüz</u>	<u>Arka Yüz</u>
(Sultan) Beyazid Bin Mehmed Han	azze nasrehu
Cinsi :AR	ANKARA
Ağırlığı :0,77 gr.	sene(8)86
Çapı :11 mm.	
Sene :886 H.(1481)	
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi, İslami Sikke Koleksiyonu, Env.no 18-566/145-78)	
(Resim 19)	

YAVUZ SULTAN SELİM 918-926 (1512-1520)

27-

<u>Ön Yüz</u>	<u>Arka Yüz</u>
Sultan Selim Şah	(azze nasrahu)
Cinsi :AR	(A)NKARA
Ağırlığı :0,60gr.	sene 918
Çapı :10 mm.	
Sene :918 H.(1512)	
(Müze-i Hümayun, Mesukat-ı Osmaniye, s 193 no 655)	

³⁰ ETHEM Halil, 1916

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN 926-974(1520-1566)

28-

<u>Ön Yüz</u>	<u>Arka Yüz</u>
Sultan Süleyman Şah Bin Selim Şah	azze nasrehu du(ribe) ANKARA
Sene...	
Cinsi :AR	
Ağırlığı :0.71 gr.	
Çapı :12 mm.	
Sene :-	
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi, İslami Sikke Koleksiyonu, Env.no 18-566/119-78) (Resim 20)	

29- Ön ve arka yüz 27 nolu sikke gibidir.

Cinsi :AR	
Ağırlığı :0.69 gr	
Çapı :13 mm.	
Sene :926 H.(1520-1566)	
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi, İslami Sikke Koleksiyonu, Env. No 18-566/371-78) (Resim 21)	

Sultan II.Selim Han ve Sultan III.Murad Han döneminde Ankara'da basılmış sikkelerle rastlanılamamıştır.

III.MEHMED 1003-1012(1595-1603)

30-

<u>Ön Yüz</u>	<u>Arka Yüz</u>
Ortada:Mehmed	azze (nasrehu)
Çevresinde:Sultan bin Murad Han	duribe
	ANKARA
	1003
Cinsi :AR	
Ağırlığı :0.19 gr	
Çapı :9 mm.	
Sene :1003 H.(1595)	
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi, İslami Sikke Koleksiyonu, Env.no 18-566/201-78) (Resim 22)	

Bu dönemden sonra Ankara darplı sikkelerle rastlanılmamıştır. Ahmed Tevhid; Ankara darbhanesinin nerede olduğunu kesin olarak öğrenemediğini, yanmış bedesten dahilinde bulunan eski kuyumcular çarşısı yerinde ya da muhtemelen bu çarşının civarında olabileceğinden bahsetmektedir³¹.

SONUÇ

Selçukluların Anadolu'ya girmesiyle birlikte, İslami dönemlerde "Ankara"da basılan en eski sikke Kılıç Arslan'ın oğullarından Ankara Meliki Muhiddin Mesud'a aittir (1210-1213). Araştırmalarımız sonucunda, Ankara'da basılmış Selçuklu sikkelerinin az sayıda olduğu tespit edilmiştir. Anadolu Medeniyetleri Müzesi İslami Sikke koleksiyonunda, Konya ve Kayseri Müzelerinde "Ankara" darplı Selçuklu sikkelerine rastlanılmamıştır³².

İlhanlılarda, Gazan Mahmud Han (1294-1304) döneminden itibaren "Engüriye" darplı sikkelerle rastlanılmıştır. Bu sikkelerde "Ankara" adının "Engüriye" olarak yazıldığını okumaktayız. İlahanlılar döneminde Ankara'da darbedilmiş sikkelerin çokluğu bizlere, bu dönemde şehrın ticaretle canlandığına dair bir fikir vermektedir. Koleksiyonumuzda bulunan ve darb yerlerinin silik olmasından dolayı "ANKARA" olarak okunmasında tereddüt ettiğim iki İlhanlı sikkesine burada yer verilmemiştir.

"Ankara'nın İlhanlılardan sonra Eretna Oğullarına (1335-1380) geçtiğini bu dönemde "Ankara" da basılmış olan sikkelerden anlamaktayız.

Osmانlılar'da ise elimizdeki bilgilere göre "Ankara" darplı sikkelerle Yıldırım Beyazıt'ın oğullarından I. Çelebi Mehmed (1403-1413) zamanından itibaren görmeye başlıyoruz. II. Beyazd (1481-1512) döneminde ve daha sonraki dönemlerde darb edilen sikkelerde de "Engürü" yerine "ANKARA" adını okumaktayız.

³¹ TEVHİD Ahmet, 1924

³² Yardımlarından dolayı Kayseri Müze Müdürü sn. Hamdi BİÇER' e ve Konya Müzesi Arkeoloğu sn. Yaşar YILMAZ'a vermiş olduğu bilgiler ve iki adet sikke fotoğrafı için teşekkür borç bilirim.

KAYNAKÇA

- Arslan 2004** M. Arslan, Galatya Krallığı ve Roma Dönemi Ankyra Şehir Sikkeleri-The Coins of Galatian Kingdom and The Roman Coinage of Ancyra in Galatia, ATO Yayınları, (Ankara 2004); 5.
- Artuk 1970** İ.Artuk, C.Artuk, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu I-II. Milli Eğitim Basınevi, (1970).
- Aydın vd. 2005** S.Aydın, K.Emiroğlu, Ö.Türkoğlu, E.Özsoy, Küçük Asya'nın Bin Yüzü:ANKARA. Dost Yayınları, (Ankara 2005); 128,132-135.
- Diler 2006** Ö.Diler, İlhanlar İran Moğollarının Sikkeleri. (İstanbul 2006); 339,443,582.
- Ethem 1915** H.Ethem, Müze-i Humayun Meskukat-ı Osmaniye.(İstanbul 1915); 32
- Galanti 2005** A. Galanti, Ankara Tarihi I-II. (Ankara 2005); 105-106.
- Galib 1889** İ.Galib, Takvim-i Meskukat-ı Kadimiyə-i Osmaniye. (İstanbul 1889); 32.
- Metin 2007** C. Metin, "Ankara'da Ahiler Yönetimi (1290-1354) Meselesi" E-Tarih.org. (2007); 5-12.
- Mubarek 1900** M.Mubarek,Müze-i Hümayun Meskukat-ı Kadimiyə-i İslamiye Kataloğu , (İstanbul 1900);174-175.
- Ölcer 1968** C.Ölcer, Yıldırım Beyazıt'ın Oğullarına Ait Akçe ve Mangırlar.(İstanbul 1968); 47.
- Pamuk vd. 1992** Ş.Pamuk, T.Aykut, Ak Akçe Moğol ve İlhanlı Sikkeleri Mongol And Ilkhanid Coins. Yapı Kredi Koleksiyonları, (İstanbul 1992); 71,91,159,193,209,213.
- Parlar 2001** G.Parlar, Anadolu Selçuklu Sikkelerinde Yazı Dışı Figüratif Öğeler.
- Pere 1968** T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları, (Ankara 2001); 13.
- Perk vd. 2008** N.Pere, Osmanlılarda Madeni Paralar . (İstanbul 1968); 37,91.
- Sreckovic 1999** H.Perk,H.Öztürk, Eretna-Kadı Burhanettin ve Erzincan (Mutahhaten) Emirliği-Sikkeleri Eretnid Burhanid and Amirate of Arzinjan (Mutaharten) Coins. (İstanbul 2008); 197,218.
- Sreckovic 1999** S.Sreckovic, Akches (Volume One) Orhan Gazi-Murad 699-848 H.(Belgrad 1999); 93-94.

هارون

- Tevhid 1903** A.Tevhid, Müze-i Humayun Meskukat-ı Kadimiye-i İslamiye.Maarif Vekaleti Yayımları, (İstanbul 1903); 146,174-175.
- Tevhid 1924** A.Tevhid, "Ankara'da Basılmış Paralar" Türk Yurdu Mecmuası (1924); II.Sayı 95-100. IV.Sayı 272-281.

هارون

Resim 1

Resim 2

Resim 3

Resim 4

Resim 5

Resim 6

هارون

Resim 7

Resim 8

Resim 9

Resim 10

هارون

Resim 11

Resim 12

Resim 13

Resim 14

Resim 15

Resim 16

Resim 17

Resim 18

Resim 19

Resim 20

Resim 21

Resim 22

هارون